

The Need To Modernize The Mechanisms Of Organizational Management In Family Enterprises

Sultanov Boburmirzo Mavlonjon oglu

Assistant teacher, Department of Accounting and
Management, Andijan State Technical Institute

Abstract

this article analyzes the current problems of organizational management mechanisms in family enterprises and considers the need and methods of their modernization. Due to the peculiarities of family business, the importance of innovative approaches to improving the effectiveness of management mechanisms, the introduction of digital technologies and the improvement of the management system is emphasized. The article reflects on the role of modern management mechanisms in ensuring the stability of family enterprises and increasing their competitiveness.

Keywords: family enterprise, management mechanisms, modernization, organizational management, innovation, digital transformation, business sustainability

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilaviy korxonalarda tashkiliy boshqaruv mexanizmlarining dolzarb muammolari tahlil qilinib, ularni modernizatsiya qilish zaruriyati va usullari ko'rib chiqiladi. Oilaviy biznesning o'ziga xos xususiyatlari sababli boshqaruv mexanizmlarining samaradorligini oshirish uchun innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda boshqaruv tizimini takomillashtirish muhimligi ta'kidlanadi. Maqola oilaviy korxonalar barqarorligini ta'minlash va ularning raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy boshqaruv mexanizmlarining o'rni haqida fikr yuritadi.

Kalit so'zlar: Oilaviy korxona, boshqaruv mexanizmlari, modernizatsiya, tashkiliy boshqaruv, innovatsiya, raqamli transformatsiya, biznes barqarorligi.

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli iqtisodiyot davrida iqtisodiyotning barcha sohalarida yangilanish va zamonaviylashuv talab etilmoqda. Ayniqsa, oilaviy korxonalar kabi kichik va o'rta biznes subyektlari uchun bu jarayon hayotiy ahamiyat kasb etadi. Chunki ularning faoliyati nafaqat iqtisodiy manfaatlar, balki oilaviy qadriyatlar, ishonch va meros kabi noan'anaviy omillarga ham tayanadi. Ko'pchilik oilaviy bizneslar an'anaviy boshqaruv usullariga suyanib, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etishga ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Ammo bugungi tezkor va raqobatbardosh bozor sharoitida bu yondashuv yetarli emas. Tashkiliy boshqaruvning aniq tizimlashtirilmaganligi, rollar va mas'uliyatning noaniqligi, innovatsiyalarga nisbatan qarshilik, shuningdek, professional kadrlar bilan ishlashdagi muammolar oilaviy korxonalar rivojiga to'sqinlik qilmoqda. "Keyingi yillarda mamlakatimizda aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish, aholini sport bilan shug'ullanishga keng jalb etish, shaharsozlik faoliyatini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga oilaviy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, sport-ta'lim tashkilotlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish maqsadida, shuningdek qurilish sohasida davlat xizmatlari ko'rsatish tartibi joriy etilganligidan kelib chiqqan holda mazkur sohalaridagi munosabatlarni tartibga soluvchi qonun hujjatlarini qaytadan ko'rib chiqish zaruriyati yuzaga kelmoqda.

Mazkur Qonun bilan "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga yuridik shaxs tashkil etmagan holdagi oilaviy tadbirkorlik sub'ektlariga besh nafargacha doimiy xodimni ular bilan mehnat shartnomasini tuzgan holda yollash huquqini, shuningdek bir oilaviy korxona ishtirokchisiga bir vaqtning o'zida boshqa oilaviy korxona ishtirokchisi bo'lish huquqini

beruvchi o'zgartirishlar kiritilmoqda¹." Shu bois, oilaviy bizneslarda tashkiliy boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish, ya'ni zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, shaffof boshqaruv tizimlarini yo'lga qo'yish, kadrlar salohiyatini oshirish va strategik rejalashtirish madaniyatini shakllantirish zarurati kun tartibiga chiqmoqda. Zero, bu nafaqat korxona barqarorligini ta'minlaydi, balki uning kelajak avlodlar qo'lida rivojlanib borishini ham kafolatlaydi.

Oilaviy korxonalar ko'plab mamlakatlar iqtisodiyotining asosiy qismiga taalluqli bo'lib, ularning faoliyati ko'plab iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega. Biroq, oilaviy biznesning o'ziga xosligi - qarindoshlik munosabatlari, boshqaruv strukturasini va qaror qabul qilish jarayonidagi murakkabliklar bu korxonalarda samarali boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirishda qiyinchiliklar tug'diradi. Shu bois, zamonaviy sharoitda oilaviy korxonalarni samarali boshqarish uchun ularning tashkiliy boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish muhim ahamiyatga ega bo'lmoqda.

MUHOKAMA

Hozirgi kunda global iqtisodiyotning o'zgaruvchan sharoitida oilaviy korxonalar ko'plab qiyinchiliklar bilan yuzma-yuz keladi: raqobatning kuchayishi, texnologik yutuqlar, mijozlarning talablarining o'zgarishi va boshqalar. Bu omillar oilaviy korxonalarni faqat an'anaviy boshqaruv usullari bilan cheklanmay, zamonaviy va ilg'or boshqaruv mexanizmlarini joriy etishni talab qiladi. Boshqaruvning samaradorligi oilaviy korxonalar faoliyatining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Tarixan oilaviy korxonalarda qarorlar ko'proq shaxsiy va an'anaviy me'yorlarga asoslangan. Biroq, iqtisodiy muhitning murakkablashuvi va raqamli transformatsiyaning tezlashuvi ushbu mexanizmlarning faoliyatda o'z vaqtida yangilanib borishini talab qilmoqda. Shu bois, boshqaruv strukturasini soddalashtirish, mas'uliyatlarni aniq taqsimlash, axborot texnologiyalarini joriy qilish orqali tashkiliy boshqaruvni modernizatsiya qilish zarurati yuzaga kelmoqda².

Oilaviy biznesning o'ziga xos jihatlari ko'p. Bir tomondan ishonchli va yaqin munosabatlar asosida qurilgan muhit, ikkinchi tomondan esa professional boshqaruv talab etiladigan murakkab tizim. Aynan shu jihatlari ko'plab qiyinchilik va muammolarga sabab bo'lishi mumkin. Avvalo, shaxsiy va ishbilarmonlik munosabatlarining aralashuvi masalasi ko'p hollarda muammoli vaziyatlarga olib keladi. Yaqin qarindoshlar o'rtasidagi hissiy bog'liqlik sababli biznes qarorlar ob'ektiv emas, balki sub'ektiv asosda qabul qilinadi. Bu esa umumiy natijaga salbiy ta'sir qiladi. Shuningdek, kim nima uchun mas'ul ekani aniq belgilanmagani sababli javobgarlikdan bo'yin tovlash yoki vazifalarni o'z zimmasiga olmaslik holatlari yuzaga keladi. Bundan tashqari, ko'plab oilaviy korxonalar an'anaviy yondashuvlarga suyanib qolgan bo'lib, zamonaviy innovatsiyalarni qabul qilishga qiyinlik bilan yondashadi. Raqamli transformatsiya, yangi texnologiyalar yoki boshqaruv uslublarini joriy qilish, ko'pincha "eski usul ishonchliroq" degan qarashlar bilan rad etiladi³. Bu esa raqobatbardoshlikni kamaytiradi. Yana bir muhim masala tashqi professional mutaxassislarni ishga olishdagi muammolar. Ko'pchilik hollarda rahbarlik lavozimlariga faqat oila a'zolari tayinlanadi, bu esa malakali, tajribali mutaxassislar uchun yopiq eshiklar degani. Natijada, korxona o'z salohiyatidan to'liq foydalana olmaydi. Moliyaviy jihatdan ham qiyinchiliklar bor yangi boshqaruv tizimlari, dasturiy ta'minot yoki treninglar uchun zarur bo'lgan mablag'lar har doim ham mavjud emas. Ammo eng katta muammo kadrlar tayyorlash va boshqaruv madaniyatining pastligidir. Ya'ni, yangi tizimlarni joriy etishdan oldin, ularni boshqaradigan bilimli va tayyor xodimlar kerak bo'ladi. Shuningdek, oilaviy biznesda avlodlar o'rtasidagi qarashlar to'qnashuvi ham jiddiy muammolardan biri. Keksalar ehtiyotkorlik bilan, konservativ yondashsa, yoshlar innovatsiyalar va yangiliklarga intiladi. Bu ziddiyatlar strategik qarorlar qabul qilishda to'siq bo'lishi mumkin. Biroq bu muammolar yechimsiz emas. Eng asosiysi har bir qadamni o'ylab, bosqichma-bosqich amalga

¹"O'zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirishlar va qo'shimcha kiritish to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 27.12.2023 yildagi O'RQ-890-son <https://lex.uz/docs/6713962>

² Mamatqulov.D "Korxonalarni raqamli transformatsiya qilish", Toshkent, 2023

³ Axmedov.B "Oilaviy biznes boshqaruvi tamoyillari", Toshkent, 2022.

oshirish. Bosim bilan emas, balki tushuntirish, muhokama va maslahat asosida o'zgarishlar kiritish. Shaffof boshqaruv tizimini yaratish, rollarni aniq taqsimlash, tashqi mutaxassislar yordamidan foydalanish va kadrlar malakasini oshirish orqali oilaviy bizneslarda professional boshqaruvni shakllantirish mumkin.

NATIJALAR

Oilaviy bizneslarda zamonaviy yondashuvlar – raqamli texnologiyalarni joriy qilish, shaffof boshqaruv tizimini yo'lga qo'yish, kadrlar malakasini oshirish va strategik rejalashtirish orqali faoliyat samaradorligini keskin oshirish mumkin. Masalan, CRM va ERP tizimlari orqali mijozlar bilan ishlash sifati yaxshilanadi, ichki jarayonlar esa aniq va tezkor boshqariladi. Bu esa nafaqat xarajatlarni kamaytiradi, balki daromadni ham ko'paytiradi. Shaffof boshqaruv, o'z navbatida, ishonchli muhit yaratadi: har bir qaror asosli va hujjatlashtirilgan bo'ladi, bu esa kelgusidagi nizolarning oldini olishga xizmat qiladi. Kadrlar tayyorlashga e'tibor qaratilishi esa rahbarlar va xodimlarni zamonaviy bozor talablariga tayyorlaydi, yangi g'oyalarni qo'llab-quvvatlashga zamin yaratadi. Eng muhimi – uzoq muddatli strategik rejalashtirish oilaviy biznesga barqarorlik, rivojlanish va yangi marralarni zabt etish imkonini beradi. Shunday qilib, oilaviy korxonalar zamonaviy boshqaruv vositalarini qo'llash orqali nafaqat bozor raqobatiga bardosh beradi, balki iqtisodiyotning barqaror tayanchi sifatida o'z o'rnini mustahkamlab boradi. Shuningdek, "O'zbekistonda yuridik shaxs tashkil etmagan oilaviy tadbirkorlik subyektlari besh nafargacha doimiy ishchi yollashi mumkin bo'ldi. Ilgari bu raqam uch tani tashkil etardi. Yuridik shaxs tashkil etmagan oilaviy tadbirkorlik subyektlari endilikda uch nafar ishchi o'rniga besh nafargacha doimiy ishchi qabul qilishi va ular bilan mehnat shartnomasi tuzishi mumkin." Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi qonunga kiritilgan o'zgartirishni Shavkat Mirziyoyev 2023-yil 27-dekabr kuni [imzoladi](#). Bundan tashqari, bir oilaviy korxona ishtirokchisiga bir vaqtning o'zida boshqa oilaviy korxona ishtirokchisi bo'lish huquqi beriladi. Oilaviy tadbirkorlik, [qonunga](#) ko'ra, oila a'zolari tomonidan tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olish maqsadida amalga oshiriladigan tashabbuskorlik faoliyatidir. Oilaviy tadbirkorlik yuridik shaxs tashkil etgan yoki tashkil etmagan holda amalga oshirilishi mumkin⁴.

XULOSA

Oilaviy korxonalar iqtisodiyotni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, ammo ularning boshqaruv mexanizmlari ko'pincha an'anaviy usullarga tayanadi va bu ularning raqobatbardoshligini kamaytirishi mumkin. Shu sababli, zamonaviy iqtisodiy va texnologik sharoitlarda oilaviy korxonalarda tashkiliy boshqaruv mexanizmlarini modernizatsiya qilish dolzarb vazifa hisoblanadi. Raqamli texnologiyalarni integratsiyalash, boshqaruv jarayonlarini shaffoflashtirish hamda innovatsiyalarni joriy etish orqali oilaviy korxonalarning barqarorligi va samaradorligini oshirish mumkin. Oilaviy biznes – bu nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki ishonch, avlodlar merosi va oila qadriyatlariga tayangan mehnat samarasi hamdir. Biroq bugungi tez o'zgarayotgan zamonda faqat an'anaviy yondashuvlar bilan uzoqqa borish qiyin. Zamonaviy boshqaruv vositalari, raqamli texnologiyalar, strategik rejalashtirish va professional yondashuv oilaviy korxonalar uchun hayotiy zaruratga aylanmoqda. Oilaviy muhitda yuzaga keladigan shaxsiy va professional to'siqlarni tan olish, ularni ochiq muhokama qilish va hal etishga intilish bu muvaffaqiyat sari tashlangan muhim qadamdir. Vaqt talab qilsa-da, mas'uliyat va vakolatlarni aniq belgilash, kadrlar malakasini oshirish, innovatsiyalarga ochiq bo'lish orqali oilaviy biznesni nafaqat saqlab qolish, balki uni yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Demak, barqaror va raqobatbardosh oilaviy biznes uchun an'anani zamonaviylik bilan uyg'unlashtirish – eng to'g'ri yo'l hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

⁴ <https://www.gazeta.uz/oz/2023/12/29/family/>

“O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirishlar va qo‘shimcha kiritish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 27.12.2023 yildagi O‘RQ-890-son
<https://lex.uz/docs/6713962>

Axmedov.B “Oilaviy biznes boshqaruvi tamoyillari”, Toshkent, 2022.

Karimova.L “Zamonaviy boshqaruv texnologiyalari”, Samarqand, 2021.

Mamatqulov.D “Korxonalarni raqamli transformatsiya qilish”, Toshkent, 2023.

Norboyev.A “Biznes boshqaruvi va innovatsiyalar”, Iqtisodiyot jurnali, 2022, №6.

<https://www.gazeta.uz/oz/2023/12/29/family/>